

TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ POVEIKIS EKONOMINIO AUGIMO TEMPAMS KONVERGAVIMO ASPEKTU

Kristina Montvilaitė, Alma Mačiulytė-Šniukienė

Šiaulių universitetas, kristinamontvilaite@yahoo.com; alma.m@splius.lt

Anotacija

Moksliniuose tyimuose pastebima, kad trys pagrindiniai globalizacijos ramsčiai – tarptautinė prekyba, migracija ir kapitalo mobilumas. Šiame tyrime atsiribota nuo tarptautinės prekybos ir migracijos įtakos ekonominio augimo tempams, o gilintasi, tik į kapitalo mobilumo aspektus, t. y. tiesioginių užsienio investicijų judėjimą, kurios daugelio ekonomistų laikomos pagrindiniu ūkio plėtros ir ekonominio augimo veiksnium.

Siekiant apibendrinti mokslinių tyrimų rezultatus, atskleidžiant tiesioginių užsienio investicijų poveikį ekonominio augimo tempams konvergavimo aspektu, conceptualaus tyrimo metu išnagrinėtas pastarųjų reikšmingumas šalies ūkiui, išskiriant teigiamus ir neigiamus aspektus bei atskleista tiesioginių užsienio investicijų į fizinį, žmogiškąjį kapitalus ir naujas technologijas įtaka ekonominio augimo tempams.

Tyrimo metu nustatyta, kad visgi dauguma empirinių tyrimų rodo didesnę teigiamą tiesioginių užsienio investicijų (TUI) įtaką ekonominio augimo tempams nei neigiamą. Taip pat moksliniuose darbuose pastebėta, kad investicijos, kaip BVP sudedamoji dalis, yra didelė ir statistiškai reikšmingo poveikio ir kad pastarosios įtakoja ne tik produkcijos kiekį vienam dirbančiajam, o labiausiai ilgalaikius ekonominio augimo tempus. Nustatyta, kad šalys, kurios orientavosi į ilgalaikį augimą, pagrįdė investavo į mokslinius tyrimus, švietimo kokybės modernizavimą, informacijos ir ryšių technologijas bei biotechnologijas. Išskirta, kad TUI ypatinga svarba pripažįstama besivystančių šalių ekonomikose, kur globalizacijos procesų veikiamame pasaulyje investicijos tampa vienu svarbiausių šalies ūkio integracijos į pasaulinę rinką rodiklių. Pastarosios yra vienas iš svarbiausių ekonominės konvergencijos mechanizmų.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: tiesioginės užsienio investicijos, ekonominio augimo tempai, konvergencija.

Įvadas

Tyrimo aktualumas ir problemos ištirimo lygis.

Atlikus mokslinių darbų apžvalgą (pvz., Bairoch, Kozul-Wright 1996; Omanas 1996; Kolodko 2001; Wolf 2001; Ozden, Raport, Schiff 2011 ir kt.) galima pastebėti, kad globalizacija indetifikuoja procesą, kurio metu šalių gamybos ir finansų struktūros tampa tarpusavyje susijusios tarpvalstybiniais santykiais sukuriančiais tarptautinį darbo pasidalijimą, kurio metu šalies gerovės lygio kilimas vis dažniau priklauso nuo kitų šalių ekonominių veiksmų ir nuo šalių ekonominės integracijos. Kapitalo mobilumas, technologinė pažanga ir padidėjusi konkurencija rinkoje rodo šalies vidaus politikos galios pasibaigimą ir tai, kad šalis įsitraukusi į globalizacijos procesą, kuris gali būti suprantamas kaip didesnio atvirumo arba šalies vidaus ir užsienio sandorių liberalizavimo sinonimas. Galima išskirti priešpriešą, pastebimą globalizacijos aspekto tyrimo srityse: viena vertus, yra manoma, kad globalizacijos procesas gali iššaukti ekonomines krizes, kita vertus, paskatinti ekonominį augimą ir konvergenciją. Atsižvelgiant į tai, aktualu apibendrinti mokslo tiriamuosius darbus minėtais klausimais siekiant įvertinti kuri visgi tendencija svaresnė. Šiame straipsnyje gilinamasi į pozityvųjį aspektą kapitalo mobilumo kontekste (t. y. finansinio kapitalo judėjimo), kuris ekonomistų yra įvardijamas kaip vienas iš trijų globalizacijos ramsčių (kiti du – tarptautinė prekyba ir migracija šiame straipsnyje nenagrinėjami).

Tiesioginių užsienio investicijų poveikis ekonominio augimo tempams nagrinėtas plačiai daugelyje darbų, kur vienuose iš jų (Berthelemy, Demurger 2000; Nair-Reichert, Weinhold 2001; Carkovic, Levine 2002; Aiginger 2003; Alfaro 2003; Tvaronavičienė, Kalašinskaitė 2003; Johnson 2005; Busse, Groizard 2006; Baharumshah, Thanoon 2006; Unit, Mustafa 2007; Čegyė, Miečinskienė 2009 ir kt.) išskiriami neigiami poveikio aspektai, o kituose teigiami (Carkovic, Levine 2002; Gregorio 2003; Busse, Groizard, 2006; Amdam, Lunnanm, Ramanauskas 2007; Unit, Mustafa 2007; Laskienė 2010 ir kt.). Apibendrinus mokslinių tyrimų rezultatus galima pastebėti, kad visgi dauguma empirinių tyrimų rodo didesnę teigiamą tiesioginių užsienio investicijų (TUI) įtaką ekonominio augimo tempams nei neigiamą.

Tyrimo objektas – tiesioginių užsienio investicijų poveikis ekonominio augimo tempams.

Tyrimo tikslas – apibendrinti mokslinių tyrimų rezultatus atskleidžiant tiesioginių užsienio investicijų poveikį ekonominio augimo tempams konvergavimo aspektu.

Tikslui pasiekti išskirti šie pagrindiniai uždaviniai:

1. Išnagrinėti tiesioginių užsienio investicijų reikšmingumą šalies ūkiui, išskiriant teigiamus ir neigiamus aspektus.

2. Atskleisti tiesioginių užsienio investicijų į fizinį, žmogiškąjį kapitalus ir naujas technologijas įtaką ekonominio augimo tempams.

Naudoti šie tyrimo metodai: analizė ir sintezė, lyginimas, grupavimas, detalizavimas ir apibendrinimas.

Tiesioginių užsienio investicijų reikšmingumas šalies ūkiui

O. Čegyūtė ir A. Miečinskienė (2009) pastebi, kad dabartinėmis globalizacijos sąlygomis tarptautinis kapitalas vis intensyviau eksportuojamas ir importuojamas užsienio investicijų forma. Dažniausiai užsienio investicijos iš vienos šalies į kitą perkeliama tiesioginių užsienio investicijų (TUI) forma, sukuriant ilgalaikius bendradarbiavimo santykius tarp tiesioginio užsienio investuotojo šalies bei investicijas priimančios šalies. Taip pat jos pabrėžia, kad TUI dažnai įvardijamos, kaip vienas pagrindinių ūkio plėtros ir ekonominio augimo veiksnių. Pasak A. Čibinskienės ir R. Kontautienės (2010), bendrojo vidaus produkto kitimo tendencijos atitinka tiesioginių užsienio investicijų kitimo tendencijas, kas leidžia teigti, jog užsienio kapitalas gali būti laikomas pagrindiniu veiksniu, lemiančiu viso ūkio restruktūrizavimą.

Investicijų reikšmingumas gali būti nusakomas tuom, kad jos yra indėlis į šalies ekonominę gerovę statant naujas gamyklas, pramonėje diegiant naujas technologijas, investuojant į socialinį sektorių, plėtojant infrastruktūrą – valstybės, regiono ar miesto gyvenimo lygis kyla, didėja nacionalinės ir biudžeto pajamos, sukuriami daugiau bendrojo vidaus produkto, gerėja prekių ir paslaugų kokybė (Amdam, Lunnam, Ramanauskas 2007). D. Laskienė (2010) pastebi, kad globalizacijos procesų veikiamame pasaulyje tiesioginės užsienio investicijos tampa vienu svarbiausių šalies ūkio integracijos į pasaulinę rinką rodiklių. Pagal užsienio investicijų dydį šalyje sprendžiama apie šalies patrauklumą tarptautinei rinkai, šalies ekonominius ryšius su kitomis valstybėmis. D. Ruplienė ir L. Garšvienė (2008) taip pat tyrusios TUI įtaką ekonominiam augimui išskiria, kad pastarosios yra vienas iš svarbiausių ekonominės konvergencijos mechanizmų.

Moksliniuose tyrimuose, pvz., J. Berthelemy, S. Demurger (2000), U. Nair-Reichert, D. Weinhold (2001), M. Carkovic, L. Levine (2002), K. Aiginger (2003), L. Alfaro (2003), A. Johnson (2005), M. Busse ir J. Groizard (2006), A. Baharumshah, M. Thanon (2006), G. Unit, Y. Mustafa (2007) ir kt., kur vertinamas investicijų poveikis ekonominio augimo tempas, išskiriama, kad tas poveikis nebūtinai gali būti teigiamas. Atsižvelgiant į tai, M. Carkovic ir L. Levine (2002) nuomone, tiriant užsienio kapitalo įtaką ekonominio augimo tempams, svarbu įvertinti ekonominės politikos poveikį. Jų nuomone, jei TUI turi teigiamą įtaką ekonominiam augimui, kuri suprantama kaip pažangių technologijų, naujų vadybos metodų perėmimas, darbuotojų kvalifikacijos kėlimas, fizinio ir žmogiškojo kapitalo atėjimas, nepaisant endogeninių ir kitų augimo

veiksnių, tai silpnina argumentus apriboti užsienio investicijas. Tačiau, jei nustatoma, kad TUI nedaro teigiamos įtakos, tuomet rekomenduotina persvarstyti mokestinių lengvatų taikymo plėtrą, subsidijas infrastruktūrai, atleidimą nuo importo muitų ir kitas priemones, kurios padeda pritraukti TUI. Kaip pastebi M. Tvaronavičienė ir K. Kalašinskaitė (2003), neigiamas poveikis remiasi prielaida, kad užsienio kapitalo įmonės, kurios veikia ypač didele koncentracija pasižyminčiose ūkio šakose, turinčiose aukštus patekimo į rinką barjerus, sudaro galimybes užsienio įmonėms pasiimti ekonominę rentą bei ištraukti iš vietinės šalies kapitalą, o tai gali lemti šalies ekonominio augimo tempų sulėtėjimą. O. Čegyūtės ir A. Miečinskienės (2009) nuomone, neigiamu tiesioginių užsienio investicijų poveikiu galima įvardinti ir didėjančią šalies valdžios priklausomybę nuo užsienio investuotojų, kai ne visada dalijamasi gaunama nauda su šalimi, priėmusia investicijas. Šalies ūkis taip pat įgyja technologijų priklausomybę nuo užsienio investicijas suteikuso subjekto. D. Ruplienė ir L. Garšvienė (2008) išskiria, kad kapitalą importuojančios šalys gali patirti nuostolių susijusių su netolygia ekonomikos plėtra (vienai ar kelioms ūkio šakoms ar regionams įgaunant nepagrįstai didelę įtaką), išteklių kontrolės praradimu ar neefektyviu išteklių naudojimu, pelno išvežimu, reinvesticijų trūkumu, strateginių šalies ūkio šakų perėjimu užsienio kapitalo kontrolėn.

O. Čegyūtė ir A. Miečinskienė (2009) apibendrinusios Lietuvos ir užsienio autorių atliktus empirinius tyrimus TUI srityje, reziumuoja, kad vis tik dauguma empirinių tyrimų rodo didesnę teigiamą TUI įtaką ekonominio augimo tempams nei neigiamą. Tyrimuose pastebima, kad TUI gali padidinti ne tik konkurenciją vietinėje rinkoje ir palengvinti žmogiškojo kapitalo mobilumą, bet ir skatinti vertikalų integravimąsi, taip padidindamos našumo lygį ir skatindamos spartesnius ekonominio augimo tempus (Busse, Groizard 2006). D. Laskienė (2010) pastebi, kad TUI taip pat įgalina sumažinti kapitalo ir kitų strateginių išteklių trūkumą, padidina galimybę greičiau pereiti prie pažangių technologijų, parengti ir įgyvendinti sudėtingus projektus, surasti naujų rinkos nišų savo produkcijai, perimti naujausius valdymo ir darbo organizavimo metodus. G. Unit ir Y. Mustafa (2007) išskiria, kad investicijas priimančios šalies ekonominio augimo tempams TUI gali daryti teigiamą įtaką šiais būdais: padidindamos vietinės šalies kapitalą, diegiant naujas technologijas ir technines žinias, padidindamos vietinę konkurenciją, plėtojant ir tobulinant žmogiškuosius išteklius, skatinant naujų darbo vietų atsiradimą, teigiamai veikiant mokėjimų balansą, didinant šalies biudžeto pajamas.

1 lentelė. Priimančios šalies galimybių pagreitinanti ekonominį augimą priklausomybė nuo šalies išsivystymo lygio

POVEIKIS AUGIMUI	IŠSIVYSČIUSI ŠALIS	BESIVYSTANTI ŠALIS
TECHNOLOGINĖ PAŽANGA	+ Aukštos kvalifikacijos darbo jėga ir aukštas įmonių potencialas leidžia perimti naujausias technologijas ir gauti maksimalią naudą. - Jau esantis aukštas technologinis lygis neleidžia pasiekti didelių technologinių šuolių.	+ Žemas technologinis lygis leidžia padaryti žymią technologinę pažangą. - Žemas absorbcinis potencialas leidžia perimti tik dalį naujų technologijų.
FIZINIO KAPITALO ATĖJIMAS	+ Rinkos ekonomikos sąlygos leidžia gauti didesnę investicijų grąžą. - Aukštas apsirūpinimo kapitalu lygis lemia mažesnę investicijų grąžą.	+ Žemas apsirūpinimo kapitalu lygis leidžia gauti didesnę investicijų grąžą. - Tyrimai rodo, kad besivystančiose šalyse investicijų grąža nelinkusi didėti

Šaltinis: A. Johnson (2005).

Tyrimuose taip pat pastebima, kad TUI teigiamą poveikį augimui turi tik tuo atveju, jei šalis turi aukštos kvalifikacijos darbo jėgą, kuri ir galės išnaudoti TUI (Carkovic, Levine 2002; Gregorio 2003) arba jei šalis turi pakankamai išplėtotas finansų rinkas (Laura, Chanda, Kalemli-Ozcan, Sayek 2000), o M. Blomstrom, R. Lipsey, M. Zejan (1994) nuomone, ji būtina dar turi būti ir išsivysčiusi, ir skatinanti atvirus prekybinius santykius (Balasubramanyam, Salisu, Dapsoford 1996; Zhang 2001). T. H. Moran, E. M. Graham ir M. Blomstrom (2005) greta minėtų veiksnių apsprendžiančių teigiamo poveikio pasireiškimą išskiria ir ekonomikos atvirumo reguliavimo laipsnį. Jų nuomone, saugomose ir „iškreiptose“ ekonomiose TUI atėjimas gali daryti netgi neigiamą poveikį ekonominio augimo tempams.

Šalies išsivystymo lygio poveikis ekonominiam augimui, naudojant užsienio kapitalą nagrinėtas D. Ruplienės ir L. Garšvienės (2008) tyrime, kur remiantis A. Johnson (2005) išskiriami atitinkami efektai (žr. 1 lentelę).

Reikia pastebėti, kad besivystančiose šalyse, TUI, kaip pagrindinį veiksnių, skatinantį spartesnius ekonominio augimo tempus, išskiria U. Nair-Reichert, D. Weinhold (2001), J. Berthelemy, S. Demurger (2000), A. Baharumshah, M. Thanoon (2006) ir kt.

D. Ruplienė ir L. Garšvienė (2008) remdamasis S. Yao ir K. Wei (2007), nagrinėjusių tiesioginių užsienio investicijų įtaką ekonominiam augimui besivystančiose šalyse tyrimu, išskiria, jog tam, kad besivystanti šalis galėtų sėkmingai vyti išsivysčiusias valstybes naudodama užsienio kapitalą, reikia 3 sąlygų:

- (1) Kvalifikuotos darbo jėgos (taip pat geros švietimo sistemos);
- (2) Palankaus institucijų veikimo ir rinkos liberalizacijos;
- (3) Sugebėjimo kurti ir perimti naujas technologijas.

Kaip pastebi D. Ruplienė ir L. Garšvienė (2008), S. Yao ir K. Wei (2007) remiasi naujosiomis augimo teorijomis, kurios akcentuoja žmogiškojo kapitalo svarbą ir jį nurodo kaip pagrindinę sąlygą, leidžiančią besivystančioms valstybėms prisijungti prie industrinių valstybių naudojant „learning by doing“ ir „learning by watching“ strategijas. Išsilavinimas ir žmogiškasis kapitalas yra ir pagrindinė sąlyga inovacijų ir žinių kūrimui. Tai dažnai nurodoma kaip priežastis, neleidusi

pasiekti pažangos Afrikos valstybėms, tuo tarpu Rytų ir centrinės Europos ar kai kurios Azijos valstybės šiuo požiūriu buvo palankioje situacijoje.

Aptardamos sąlygą, sugebėjimą kurti ir perimti naujas technologijas, D. Ruplienė ir L. Garšvienė (2008) pastebi, kad besivystančiai valstybei yra neįmanoma, be to, ir nebūtina pačiai kurti visas reikalingas technologijas. Besivystančiai valstybei yra netgi naudingiau išlaidų ir laiko prasme perimti jas iš kitų valstybių. Besivystančios valstybės gali perimti naujausias technologijas jas importuodama, tačiau kur kas populiariesnis būdas yra tiesioginių užsienio investicijų pritraukimas.

Atsižvelgiant į tai, kaip nurodo T. Ramanauskas (2005), kad investavimas į kapitalą bendraja prasme – ar į fizinį, ar į žmogiškąjį, ar į naujas technologijas – vis tiek yra vienas iš svarbiausių ekonomikos augimo veiksnių, atitinkamai taip pat atliekami tyrimai, įvertinant investicijų į fizinį, žmogiškąjį kapitalus ir naujas technologijas, įtaką ekonominio augimo tempams. Reikia pastebėti, kad ypatingai daug tyrimų atlikta OECD šalių kontekste.

Tiesioginių užsienio investicijų į fizinį, žmogiškąjį kapitalus ir naujas technologijas įtaka ekonominio augimo tempams

Pavyzdžiui, S. Bond, A. Leblebicioglu, F. Schiantarelli (2010) pabrėžia, kad sąryšys tarp investicijų į fizinį kapitalą ir ilgalaikio ekonominio augimo buvo ir yra ekonominio vystymosi politikos debatų dėmesio centre ir atliko svarbų vaidmenį įvertinant alternatyvias augimo teorijas. Pastarieji mokslininkai atlikę tyrimus, remdamiesi 75 OECD šalių, 1960-2000 m. laikotarpio duomenimis, nustatė teigiamą ryšį tarp investicijų ir BVP bei BVP vienam dirbančiajam ilgo laikotarpio augimo tempų. Jie pastebi, kad investicijos, kaip BVP sudedamoji dalis, yra didelė ir statistškai reikšmingo poveikio ir kad pastarosios įtakoja ne tik produkcijos kiekį vienam dirbančiajam, o labiausiai ilgalaikius ekonominio augimo tempus.

K. Aiginger (2003 a) pastebi, kad XX a. dešimtajame dešimtmetyje daugumos Europos šalių ekonominiai rodikliai nebuvo teigiami (lyginant su devintuoju dešimtmečiu produkcijos augimas ir produktyvumas buvo mažesni, o taip pat mažesni už potencialų augimą ir JAV rodiklius) ir kad didėjo skirtumai tarp Europos šalių

ekonominių rodiklių, nes kai kurios iš jų paspartino ekonominio augimo tempus ir produktyvumą, kad atitiktų JAV normas. K. Aiginger (2003 a) nustatė, kad šalys, kurios orientavosi į ilgalaikį augimą, pagrįdė investavo į šiuos augimo veiksnus, t. y. didino išlaidas moksliniams tyrimams, švietimo kokybės modernizavimui, investavo į informacijos ir ryšių technologijas bei biotechnologijas. Pavyzdžiui, Danija orientavosi į informacijos ir ryšių technologijų klasterius, Suomija padidino išlaidas į mokslinius tyrimus, Švedija užsibrėžė pirmauti informacinės visuomenės telekomunikacijų srityje, o Nyderlandai išsiskyrė aukščiausiais plataus masto naujovių diegimo rodikliais. Tirdamas Vokietijos ekonomikos perspektyvas jis taip pat pastebė, kad ekonominis augimas bus užtikrintas tik tuo atveju, jei bus orientuojamasi į mokslinius tyrimus ir technologijų plėtrą, švietimą ir inovacijas (Aiginger 2003 b). Kita vertus, K. Aiginger (2003 b) nuomone, aukšto darbo užmokesčio šalyse pirmiausia reiktų orientuotis į kapitalui imlią gamybą ir tik vėliau į gamybą imlią žmogiškajam kapitalui ir moksliniams tyrimams. Mažas pajamas gaunančių šalių, ekonominio augimo tempai priklauso nuo išteklių, vienas gyventojui tenkančių pajamų didėjimo, fizinio kapitalo ir galiausiai nuo mokslinių tyrimų, švietimo, inovacijų spartos.

R. M. Kneller, F. Bleaney ir N. Gemmell (1999) taip pat pastebė, kad produktyviosios išlaidos (pvz., švietimui, sveikatos apsaugai) padidina ekonominio augimo tempus, o neproduktyvios išlaidos, tokios, kaip išlaidos socialinei apsaugai, neturi tokio poveikio.

Kalbant apie žmogiškojo kapitalo poveikį ekonominio augimo tempas (žr. 2 lentelė), galima pastebėti, kad daugumoje tyrimų įrodymai, jog žmogiškasis kapitalas padidina našumą, yra įtikinami, nors mokslininkai vis dar nesutaria ar švietimas turi įtakos ilgalaikiams BVP augimo tempams. Pasak neoklasikų, visuomenės vidutinės mokymosi trukmės pailgėjimas vieneriais metais padidintų produkto, tenkančio vienas gyventojui, apimtį apie 3-6 proc., o pasak naujų ekonominio augimo teorijų šalininkų, užtikrintų daugiau nei vienu procentiniu punktu greitesnį ekonominį augimą (Sianesi, Reenen, 2003).

Pavyzdžiui, A. Bassanini, S. Scarpetta (2002) taip pat nustatė, naudodami 21 OECD šalių metinius duomenis, jog vienų papildomų mokslo metų socialinė grąža 6 proc. padidina pusiausvyros gamybos apimtį. B. Sianesi, J. Reenen (2003) taip pat pastebė, jog ekonomistai senai įvertino, kad žmogiškojo kapitalo nauda neapsiriboja vien tik tiesioginiu gavėju – ji persiduoda ir kitiems – „žmogiškasis kapitalas didina produktyvumą, vadinasi, išsimokslinimas taip pat yra ne tik signalas darbdaviui apie dirbančiojo gebėjimus, bet produktyvumo didėjimą lemiantis veiksnys“. Jie atskleidžia, kad pradedant tyrimais nuo „Barro“ augimo regresijos, galima pastebėti,

kad vienu procentiniu punktu padidinus studentų skaičių, BVP vienas gyventojui padidėja apie 1-3 procentiniais punktais per metus.

B. Sianesi, J. Reenen (2003) atskleidžia, kad naujosiose ekonominio augimo teorijose, kuriose, lyginant su neoklasikinėmis teorijomis, labai aiškiai išskiriamas švietimo vaidmuo ekonominiam augimui, pastebima, jog švietimas ekonominį augimą gali įtakoti dviem kryptimis:

(1) Žmogiškasis kapitalas gamybos funkcijoje yra įtrauktas kaip gamybos veiksnys ir, priešingai nei neoklasikiniame modelyje, aiškiai modeliuojami individualūs investicijų į išsilavinimą pasirinkimai, o taip pat dažnai leidžia žmogiškajam kapitalui turėti išorinį poveikį, tokiu būdu leidžia pereiti nuo pastovios link didėjančios grąžos.

(2) Veiksniai vedantys į endogeninį augimą, o ypač technologiniai pokyčiai, yra labai susiję su žmogiškuoju kapitalu. Taip atsitinka dėl to, kad žmogiškasis kapitalas yra prielaida tiesiogiai kurti naujas žinias ir technologijas, arba dėl to, kad tai esminė varomoji jėga mokslinių tyrimų sektoriuje, kuris generuoja naujas žinias ir technologijas.

B. Sianesi, J. Reenen (2003) nuomone, atitinkamai yra dvi naujų teorijų mąstymo kryptys, kur viena sutelkia dėmesį į žmogiškojo kapitalo kaupimą, o kita į žmogiškojo kapitalo atsargas. Šis skirstymas turi svarbią reikšmę. Tokios politikos priemonės, kaip išsilavinimo subsidijavimas, kuris kelia žmogiškojo kapitalo lygį turės vienkartinį efektą gamybos apimčių ribai, o atsargų apimtys gali ilgą laiką padidinti ekonominio augimo tempus.

B. Sianesi, J. Reenen (2003) tyrimuose reziumuoja, kad švietimo poveikio padidėjimas priklauso nuo šalies išsivystymo lygio ir, kad mokymosi grąža OECD šalyse yra mažesnė negu LDC (mažiausiai išsivysčiusios šalys) šalyse. Jie pastebė, kad investicijos į žmogiškąjį kapitalą taip pat gali turėti išorinį socialinį poveikį, kuris gali pasireikšti netiesioginiu ekonominiu poveikiu (netiesioginis teigiamas užsienio investicijų poveikis priimančios šalies ekonomikai taip pat nagrinėtas R. Kok ir B. A. Ersoy (2009); A. Wiljeweera, R. Villano ir B. Dollery (2010)).

Pavyzdžiui, aukštesnis išsilavinimas susijęs su geresniu visuomenės sveikatos užtikrinimu, geresniu auklėjimu, mažesniu nusikalstamumu, geresne aplinka, platesniu dalyvavimu politiniame ir bendruomeniniame gyvenime, o taip pat su didesne socialine sanglauda, kurie savo ruožtu įtakoja ekonominio augimo tempus. Kita vertus, gali sumažinti gyventojų skaičiaus augimą ir kūdikių mirtingumą, kurie neigiamai veikia ekonominio augimo tempus. Taip pat jie išskiria, kad švietimas gali paskatinti investicijas į fizinį kapitalą, technologijų pritraukimą ir plėtrą.

2 lentelė. Žmogiškojo kapitalo įtakos ekonominio augimo tempams tyrimų apibendrinimas

ŠALTINIS	PRIKLAUSOMAS KINTAMASIS	NEPRIKLAUSOMAS KINTAMASIS	POVEIKIO PASIREIŠKIMAS
R. Barro (1991)	RBVP vienam gyventojui metinis augimo tempas (1960-1985 m.)	Besimokančiųjų pradinėse ir vidurinėse mokyklose dalis procentais	1 proc. punktu padidėjus besimokančiųjų pradinėse (vidurinėse) mokyklose daliai, RBVP vienam gyventojui augimo tempas atitinkamai padidėtų 2,5 (3) proc. punktais.
K. Murphy, A. Schleifer, R. Vishny (1991)	RBVP vienam gyventojui augimo tempas (1970-1985 m.)	Besimokančiųjų pradinėse mokyklose dalis procentais	1 proc. punktu padidėjus besimokančiųjų pradinėse mokyklose daliai, RBVP vienam gyventojui augimo tempas padidėtų 2 proc. punktais.
R. Levine, D. Renelt (1992)	RBVP vienam gyventojui metinis augimo tempas (1960-1989 m.)	Besimokančiųjų vidurinėse mokyklose dalis procentais	1 proc. punktu padidėjus besimokančiųjų vidurinėse mokyklose daliai, RBVP vienam gyventojui augimo tempas padidėtų apie 2,5-3,7 proc. punktais.
N. G. Mankiw, D. Romer, D. Weil (1992)	$\Delta \ln$ BVP vienam darbingo amžiaus gyventojui	Vidutinė procentinė dalis darbingo amžiaus gyventojų vidurinėje mokykloje, (1960-1985 m.)	1 proc. padidėjus darbingo amžiaus besimokančiųjų vidurinėje mokykloje gyventojų daliai, BVP vienam darbingo amžiaus gyventojui padidėtų 0,66 proc.
S. Englander, A. Gurney (1994)	Darbo jėgos našumo augimas (ir bendras gamybos veiksmų produktyvumas) keturių periodų laikotarpiu	Besimokančiųjų vidurinėse mokyklose dalis procentais	1 proc. punktu padidėjus besimokančiųjų vidurinėse mokyklose daliai, našumas padidėtų 1,5 proc. punktais.
R. Barro, J. W. Lee (1994)	$\Delta \ln$ BVP vienam dirbančiajam	Suaugusių vyrų mokymosi vidurinėje mokykloje vidutinis metų skaičius	Suaugusiųjų vyrų studijų laikotarpiui vidurinėje mokykloje pailgėjus vienais metais, BVP vienam dirbančiajam padidėtų 1,4 proc. punktais.
J. Benhabib, M. Spiegel (1994)	$\Delta \ln$ BVP vienam gyventojui	Žmogiškojo kapitalo atsargos	1 proc. padidėjus žmogiškojo kapitalo ištekliais, BVP vienam gyventojui padidėtų 12-17 proc. punktu.
E. Hanushek, D. Kim (1995)	RBVP vienam gyventojui augimo tempas (1960-1990 m.)	Suaugusių vyrų mokymosi vidurinėje mokykloje vidutinis metų skaičius periodo pradžioje	Suaugusiųjų vyrų studijų laikotarpiui vidurinėje mokykloje pailgėjus vienais metais, RBVP vienam gyventojui augimo tempas padidėtų 0,36 proc. punktais.
N. Gemmel (1996)	RBVP vienam gyventojui metinis augimo tempas (1960-1985 m.)	Apskaičiuotos žmogiškojo kapitalo atsargos ir žmogiškojo kapitalo augimo tempų metinis vidurkis	1 proc. padidėjus žmogiškojo kapitalo ištekliais, RBVP vienam gyventojui augimo tempas padidėtų 1,1 proc. punktu. 1 proc. punktu padidėjus žmogiškojo kapitalo augimo tempui, RBVP vienam gyventojui augimo tempas padidėtų 5,9 proc. punktais.
R. Barro (1997)	RBVP vienam gyventojui augimo tempas (1965-1975 m. 1975-1985 m. 1985-1990 m.)	25 m. ir vyresnio amžiaus vyrų mokymosi vidutinis metų skaičius vidurinėse ir aukštesniosiose mokyklose kiekvieno periodo pradžioje	25 m. ir vyresnio amžiaus vyrų mokymosi vidurinėje ir aukštesniojoje mokykloje studijų laikotarpiui pailgėjus vienais metais, RBVP vienam gyventojui augimo tempas padidėtų 1,2 proc. punktais.
R. Judson (1998)	RBVP augimo tempas (5 metų vidurkis 1960-1990 m.)	Augimas, sukurtas žmogiškojo kapitalo išteklių	1 proc. punktu padidėjus žmogiškojo kapitalo augimo tempui, RBVP augimo tempas padidėtų 11,1 proc. punktais.
A. de la Fuente, R. Dome'nech (2000)	Metinis BVP dirbančiajam (1960-1990 m. OECD)	Suaugusiųjų mokymosi vidutinis metų skaičius	Suaugusiųjų studijų laikotarpiui pailgėjus vienais metais, BVP vienam dirbančiajam padidėtų 3 proc.
A. Bassanini, S. Scarpetta (2001)	Metinis BVP vienam darbingo amžiaus gyventojui (1971-1998 m. OECD)	Suaugusiųjų mokymosi vidutinis metų skaičius	Suaugusiųjų studijų laikotarpiui pailgėjus vienais metais, BVP vienam darbingo amžiaus gyventojui padidėtų 6 proc.

Šaltinis: sudaryta, remiantis B. Sianesi, J. Reenen (2003).

K. Aigingeris ir M. Falkas (2005) atliko tyrimus 21 OECD šalyje įvertindami, kokią įtaką ekonominio augimo tempams daro žmogiškasis kapitalas, investicijų norma, laiko ir šalies rezultatų valdymo mastas bei specializacija mokslinių tyrimų ir technologijų plėtroje, inovacinėje veikloje. Pastebėta, kad inovacinė veikla, matuojama kaip mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros intensyvumo pokytis, yra vienas iš svarbiausių veiksmų,

turinčių įtakos skirtingiems BVP augimo tempams (Coe, Helpman 1995; Bassanini ir kt. 2001; Guellec, Van, Pottelsberghe 2004). K. Aigingerio ir M. Falko (2005) tyrimai atlikti naudojant Generalized-Method-of-Moments (GMM) prognozavimą. Jie išskiria, kad šio metodo lyginant su skerspjūvio prognozavimo metodu esminis privalumas tas, kad apimami fiksuoti šalies rezultatai ir galima kontroliuoti endogeninius

kintamuosius. Jų tyrime priklausomas kintamasis – ekonominio augimo tempai, gali būti išreikšti nesiremiant realaus arba žmogiškojo kapitalo atsargomis, bet kaip investicijų normos, žmogiškojo kapitalo ir tokių veiksmų, kaip žinios (mokslinių tyrimų ir technologijų plėtra), gyventojų ar darbo jėgos funkcija. Tyrime nustatomas didelis ir statistiškai reikšmingas verslo įmonių mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros poveikis BVP vienam gyventojui augimo tempams. Nustatyta, kad ilgu laikotarpiu verslo įmonių mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros elastingumo koeficientas dėl BVP vienam gyventojui yra 0,22. Taip pat nustatytas BVP vienam gyventojui augimo tempams teigiamas reikšmingas technologinės specializacijos poveikis (matuojamas, kaip aukštųjų technologijų eksporto dalis). Kita vertus, kai augimo lygtys sudaromos ne atskirai, o įtraukiant verslo įmonių mokslinių tyrimų ir technologijų plėtrą, tai technologinės specializacijos poveikis sumažėja ir nebėra statistiškai reikšmingas. Tai parodo, kad ekonominio augimo tempus labiau įtakoja verslo įmonių mokslinių tyrimų ir technologijų plėtra, o ne technologinės specializacijos. Taip pat nustatyta reikšminga teigiama koreliacija tarp BVP vienam gyventojui augimo tempų ir eksporto dalies modernių technologijų pramonės šakose pokyčių (1981-2001 m. koreliacijos koeficientas 0,56 (remiantis 21 OECD šalių duomenimis)).

D. Laskienė (2010) pastebi, kad šalis, besiorientuojanti į igūdžių tobulinimą, tyrimų ir plėtros žinias, informacines ir tiekimo rėmimo sistemas, technologijų infrastruktūrą, pritraukia „aukštos kokybės“ tiesiogines užsienio investicijas. Priešingu atveju, pasak jos, šalyje kuriamos pigiais investicijas priimančios šalies ištekliais siekiančios pasinaudoti užsienio kapitalo įmonės, daugiausia vykdančios produkcijos surinkimo veiklą ir ribojančios TUI nutekėjimus bei ryšius su vietinėmis įmonėmis.

D. Laskienės (2010)

nuomone, šalys su išvystyta pramonės infrastruktūra ir pajėgumais, santykinai pigiais ištekliais ir kvalifikuota darbo jėga daugiau pritraukia į eksportą orientuotų investicijų. Į eksportą orientuotos užsienio kapitalo įmonės yra integruotos į pagrindinės bendrovės multinacionalinius gamybos ir prekybos tinklus ir gali geriau išnaudoti konkurencinius investicijas priimančios šalies pranašumus didindamos eksportą.

28 OECD šalyse (1990-1998 m.) M. Peneder (2003) ištyrė pramonės struktūros poveikį ekonominio augimo tempams. Jo sudarytoji regresijos lygtis apima demografinius, užimtumo lygio, investicijų į kapitalą, vidutiniško mokymosi laiko, o taip pat santykinės eksporto ir importo dalies, pagrįstos technologijomis ir aukšta kvalifikacija rodiklius. Pastarasis nustatė, kad BVP vienam gyventojui rodiklio lygiui teigiamą reikšmingą įtaką daro technologijoms ir aukštos kvalifikacijos darbo jėgai imlios pramonės šakos. J. Wörz (2003) atliktuose tyrimuose patvirtina, kad eksporto dalis pagrįsta vidutine – aukšta kvalifikacija teigiamai susijusi su BVP augimo tempu, o žema kvalifikacija pagrįstas eksportas – neigiamo poveikio. Patvirtinama galimybė, kad labiau išsilavinę darbuotojai gali padidinti produktyvumą daugiau nei mažiau išsilavinę, kad gali pasireikšti šalutinis poveikis technologinės pažangos arba žinių kaupimo, kurios kyla iš investicijų į žmogiškąjį kapitalą arba tai, kad aplinka su aukštesniu vidutiniu žmogiškojo kapitalo lygiu gali būti dažnesnio mokymosi iš kitų priežastimi (Sianesi, Reenen 2003).

D. Guellec ir B. Pottelsberghe (2004), remdamiesi 16 OECD šalių duomenimis, nustatė, kad ilgu laikotarpiu bendras gamybos veiksmų produktyvumo elastingumo koeficientas viešojo ir verslo sektorių mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros kapitalo atžvilgiu vidutiniškai atitinkamai yra 0,17 ir 0,13. Panašaus pobūdžio tyrimų rezultatai apibendrinti 3 lentelėje.

3 lentelė. Šalies gamybos apimčių pokyčius įtakančių veiksnių indėlis

Šaltinis	Gamybos apimtis	Įtaka gamybos apimčiai		
		Bendro gamybos veiksmų produktyvumo	Fizinio kapitalo	Žmogiškojo kapitalo
D. Jorgenson, B. Fraumeni (1992)	Apskaita: JAV produkcijos augimo tempai 1948-1986 m.	17 proc.	22 proc.	61 proc.
N. G. Mankiw, D. Romer, D. Weil (1992)	Apskaita: skirtumai tarp šalių pagal produkciją, tenkančią vienam darbuotojui. 98 šalys 1985 m.	22 proc.	29 proc. E=0,31	49 proc. E=0,28
P. Klenow, A. Rodriguez (1997)	Apskaita: skirtumai tarp šalių pagal produkciją, tenkančią vienam darbuotojui. 98 šalys 1985 m.	67 proc.	29 proc. E=0,30	4 proc. E=0,28
R. Hall, C. Jones (1999)	Apskaita: skirtumai tarp šalių pagal produkciją, tenkančią vienam darbuotojui. 127 šalys 1988 m.	61 proc.	17 proc.	22 proc.

Šaltinis: sudaryta, remiantis B. Sianesi, J. Reenen (2003).

3 lentelėje apibendrinti tyrimų rezultatai rodo, kokia veiksmo dalimi procentaliai gali būti paaiškinti ekonominio augimo tempai. Pavyzdžiui, apskaičiuotas apytikslis N. G. Mankiw, D. Romer, D. Weil (1992) elastingumo koeficientas (E) atitinkamo veiksmo atžvilgiu rodo, kad žmogiškajam kapitalui padidėjus 1 proc., gamybos apimtis, tenkanti vienam darbuotojui, padidėtų 0,28 proc.

Apibendrinant Lietuvos ir užsienio autorių atliktus tyrimus investicijų poveikio ekonominio augimo tempams srityje, galima pastebėti, kad dauguma empirinių tyrimų rodo teigiamą investicijų įtaką ekonominio augimo tempams, o ne neigiamą ir pastarųjų ypatinga svarba pripažįstama besivystančių šalių ekonomikose, kur globalizacijos procesų veikiamame pasaulyje investicijos tampa vienu svarbiausių šalies ūkio integracijos į pasaulinę rinką rodikliu.

Išvados

Atlikus mokslinių tyrimų apžvalgą pastebėta, kad globalizacija gali būti suprantama kaip liberalizuotos ir integruotos pasaulinės prekių ir kapitalo rinkos kūrimo procesas bei naujos tarptautinės institucinės santvarkos formavimasis, kurios pagrindiniai trys ramsčiai – tarptautinė prekyba, migracija ir kapitalo mobilumas. Šiame tyrime nagrinėtas tik kapitalo mobilumo aspektas, t. y. tiesioginių užsienio investicijų poveikis ekonominio augimo tempams, kurios daugelio ekonomistų laikomos pagrindiniu ūkio plėtros ir ekonominio augimo veiksnium.

Išnagrinėjus tiesioginių užsienio investicijų reikšmingumą šalies ūkiui, išskiriant teigiamus ir neigiamus aspektus, nustatyta, kad visgi dauguma empirinių tyrimų rodo didesnę teigiamą tiesioginių užsienio investicijų (TUI) įtaką ekonominio augimo tempams nei neigiamą. Neigiamas poveikis gali pasireikšti tuom, kad sudaromos galimybės užsienio įmonėms pasiimti ekonominę rentą bei ištraukti iš vietinės šalies kapitalą, o tai gali lemti šalies ekonominio augimo tempų sulėtėjimą. Taip pat gali pasireikšti didėjanti šalies valdžios priklausomybė nuo užsienio investuotojų, kai ne visada dalijamasi gaunama nauda su šalimi, priėmusia investicijas bei technologinę priklausomybę nuo užsienio investicijas suteiklusio subjekto. Nustatyta, kad galimi nuostoliai susiję su netolygia ekonomikos plėtra (vienai ar kelioms ūkio šakoms ar regionams įgaunant nepagrįstai didelę įtaką), išteklių kontrolės praradimu ar neefektyviu išteklių naudojimu, pelno išvežimu, reinvesticijų trūkumu, strateginių šalies ūkio šakų perėjimu užsienio kapitalo kontrolėn. Kaip teigiamus aspektus mokslininkai išskiria tai, kad TUI yra indėlis į šalies ekonominę gerovę statant naujas gamyklas, pramonėje diegiant naujas technologijas, investuojant į socialinį sektorių, plėtojant infrastruktūrą. Tai susiję su pažangių technologijų, naujų vadybos metodų perėmimu, darbuotojų kvalifikacijos kėlimu, fizinio ir žmogiškojo kapitalo atėjimu. Be viso ko, TUI teigiamai veikia mokėjimų balansą, didina šalies biudžeto pajamas.

Apibendrinus tiesioginių užsienio investicijų į fizinį, žmogiškąjį kapitalus ir naujas technologijas įtakos ekonominio augimo tempams tiriamuosius darbus, nustatyta, kad investicijos, kaip BVP sudedamoji dalis, yra didelė ir statistiškai reikšmingo poveikio ir kad pastarosios įtakoja ne tik produkcijos kiekį vienam dirbančiajam, o labiausiai ilgalaikius ekonominio augimo tempus. Nustatyta, kad šalys, kurios orientavosi į ilgalaikį augimą, pagrinde investavo į šiuos augimo veiksnius: didino išlaidas moksliniams tyrimams, švietimo kokybės modernizavimui, investavo į informacijos ir ryšių technologijas bei biotechnologijas.

Išskirta, kad TUI ypatinga svarba pripažįstama besivystančių šalių ekonomiose, kur globalizacijos procesų veikiame pasaulyje investicijos tampa vienu svarbiausių šalies ūkio integracijos į pasaulinę rinką rodiklių. Pastarosios yra vienas iš svarbiausių ekonominės konvergencijos mechanizmų.

Literatūra

- Aiginger, K. (2003 a). A Three Tier Strategy for Successful European Countries in the Nineties. *WIFO Working paper* 205.
- Aiginger, K. (2003 b). Insufficient investment into future growth: the forgotten cause of low growth in Germany. *Working paper* 0314.
- Aiginger, K., Falk, M. (2005). Explaining Differences in Economic Growth among OECD Countries. *Empirica* 32. p. 19–43.
- Alfaro, L. (2003). Foreign direct investment and growth: Does the sector matter? Boston: Harvard Business School.
- Amdam, R. P., Lunnanm, R., Ramanauskas, G. (2007). FDI and the transformation from industry to service society in emerging economies: A Lithuanian – Nordic perspective. *Engineering Economics*, No. 1(51), p. 22–28.
- Baharumshah, A., Thanoon, M. (2006). Foreign capital flows and economic growth in East Asian countries. *China economic review* 17. p. 70–83.
- Bairoch, P., Kozul-Wright, R. (1996). Globalization myths: some historical reflections on integration, industrialization and growth in the world economy. UK: Cambridge. [žiūrėta 2011-03-07]. Prieiga per internetą: http://biblioteca.hegoa.ehu.es/system/ebooks/7376/original/Globalization_Myths_Some_Historical_Reflections_on_Integration.pdf.
- Balasubramanyam, V. N., Salisu, M., Dapsoford, D. (1996). Foreign Direct Investment and Growth in EP and IS Countries. *Economic Journal*, 106, p. 92–105.
- Barro, R. (1991) Economic growth in a cross section of countries. *Quarterly Journal of Economics*, 106. p. 407–443.
- Barro, R. (1997). Determinants of economic growth: A cross-country empirical study. Cambridge, MA: MIT Press.
- Barro, R. and Lee, J.-W. (1994). Sources of economic growth. *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*, 40. p. 1–46.
- Bassanini, A., Scarpetta, S. (2001). The driving forces of economic growth: Panel data evidence for the OECD countries. *OECD Economic Studies*, 33. p. 9–56.
- Bond, S., Leblebicioglu, A., Schiantarelli, F. (2010). Capital accumulation and growth: a new look at the empirical evidence. *Journal of applied econometrics. J. Appl. Econ.* 25, p. 1073–1099.
- Bassanini, A., Scarpetta, S., Hemmings, P. (2001). Economic Growth: The Role of Policies and Institutions. *OECD Economics Department Working Paper* 283.
- Bassanini, A., Scarpetta, S. (2002). Does Human Capital Matter for Growth in OECD Countries? A Pooled Mean-Group Approach. *Economics Letters*, 74. p. 399–405.
- Benhabib, J. and Spiegel, M. (1994). The role of human capital in economic development: Evidence from aggregate cross-country data. *Journal of Monetary Economics*, 34. p. 143–173.
- Berthelemy, J., Demurger, S. (2000). Foreign direct investment and economic growth: theory and application to China. *Review of development Economists* 4 (2). p. 140–155.
- Blomstrom, M., Lipsey, R., Zejan, M. (1994). What explains growth in developing countries? In *What Lies Behind Convergence*.
- Busse, M., Groizard, J. L. (2006). FDI, regulation and growth. *HWVA Discussion paper* No. 342.
- Carkovic, M., Levine, L. (2002). Does Foreign Direct Investment Accelerate Economic Growth? University of Minnesota.
- Coe, D., Helpman, E. (1995). International R&D Spillovers. *European Economic Review*, 39. p. 859–887.

- Čegytė, O., Miečinskienė, A. (2009). Tiesioginių užsienio investicijų poveikio tyrimas. *Verslas XXI amžiuje*. 1 tomas, Nr. 3, p. 9-12.
- Čibinskienė, A., Kontautienė, R. (2010). Tiesioginių užsienio investicijų srautų pokyčiai ekonominės krizės sąlygomis. *Vadyba*, Nr. 1 (17), p. 219-227.
- de la Fuente, A., Dome'nech, R. (2000). Human capital in growth regressions: How much difference does data quality make? mimeo, Universidad Auto'noma de Barce' - lona, January.
- Englander, S., Gurney, A. (1994). Medium-term determinants of OECD productivity. *OECD Economic Studies*, 22. p. 49-109.
- Gemmell, N. (1996). Evaluating the impacts of human capital stocks and accumulation on economic growth: some new evidence. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 58. p. 9-28.
- Gregorio, J. (2003). The Role of FDI and Natural resources in Economic development. Central bank of Chile. *Working paper*. No. 196.
- Guellec, D., Van Pottelsberghe De La Potterie, B. (2004). From R&D to Productivity Growth: Do the Institutional Settings and the Source of Funds of R&D Matter? *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 663. p. 353-378.
- Hall, R., Jones, C. (1999). Why do some countries produce so much more output per worker than others? *Quarterly Journal of Economics*, 114. p. 83-116.
- Hanushek, E. and Kim, D. (1995). Schooling, labor force quality, and economic growth. *NBER Working Paper*: 5399.
- Johnson, A. (2005). The effects of FDI inflows on host country economic growth. *Working Paper in Economics and Institutions of Innovation*, No. 58, Royal Institute of Technology, Sweden.
- Jorgenson, D., Fraumeni, B. (1992) Investment in education and U.S. economic growth. *Scandinavian Journal of Economics*, 94. p. 51-70.
- Judson, R. (1998). Economic growth and investment in education: How allocation matters. *Journal of Economic Growth*, 3. p. 337-370.
- Klenow, P., Rodriquez-Clare, A. (1997) The neoclassical revival in growth economics: Has it gone too far? *NBER Macroeconomics Annual*. p. 73-103.
- Kneller, R. M., Bleaney, F., Gemmell, N. (1999). Fiscal Policy and Growth: Evidence from OECD Countries. *Journal of Public Economics*, 74. p. 171-190.
- Kok, R., Ersoy, B. A. (2009). Analyses of FDI determinants in developing countries. *International Journal of Social Economics*, 36, p. 105-123.
- Kolodko, G. W. (2003). Globalizacija ir posocialistinių šalių vystymosi perspektyvos. Vilnius.
- Laskiene, D. (2010). Ryšys tarp tiesioginių užsienio investicijų ir investicijas priimančios šalies tarptautinės prekybos: Lietuvos atvejis. *Ekonomika ir vadyba*, 15. p. 140-144.
- Laura, A., Chanda, A., Kalemli-Ozcan, S., Sayek, S. (2000). FDI and Economic Growth: The Role of Local Financial Markets. Harvard Business School. *Working Paper 01-083*.
- Levine, R., Renelt, D. (1992). A sensitivity analysis of cross-country growth regressions. *American Economic Review*, 82. p. 942-963.
- Mankiw, N. G., Romer, D., Weil, D. (1992). A contribution to the empirics of economic growth. *Quarterly Journal of Economics*, 107. p. 407-437.
- Moran, T. H., Graham, E. M., Blomstrom, M. (2005). Does Foreign Direct Investment Promote Development? Washington: Institute for International Economics and the Center for Global Development.
- Murphy, K., Shleifer, A., Vishny, R. (1991). The allocation of talent: Implications for growth. *Quarterly Journal of Economics*, 106. p. 503-30.
- Nair-Reichert, U., Weinhold, D. (2001). Causality tests for cross-country panels: a new look at FDI and economic growth in developing countries. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 63/2. p. 153-171.
- Oman, Ch. (1996). Is Globalization Today Really Different than Globalization a Hundred Years Ago? – Brookings Trade Forum. Washington, DC: Brookings.
- Ozden, C., Rapoport, H., Schiff, M. (2011). Five Questions on International Migration and Development. *The World Bank Economic review*, Vol. 25, No. 1. p. 1-11.
- Peneder, M. (2003). Industrial Structure and Aggregate Growth', Structural Change and Economic Dynamics 14. p. 42-448.
- Ramanauskas, T. (2005). Bankų kredito didėjimas makroekonominio požiūriu. *P pinigų studijos*, Nr. 3, p. 78-97.
- Ruplienė, D., Garšvienė, L. (2008). Tiesioginių užsienio investicijų įtaka šalies ekonominiui augimui. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2008, Nr. 3 (12), p. 262-270.
- Sianesi, B., Reenen. J. (2003). The returns to education: macroeconomics. *Journal of economic surveys*. Vol. 17, No. 2. p. 157-200.
- Tvaronavičienė, M., Kalašinskaitė, K. (2003). Tiesioginių užsienio investicijų įvertinimas Baltijos šalyse. *Verslas: teorija ir praktika*, 4 (3). p. 129-140.
- Unit, G., Mustafa, Y. (2007). The effect of FDI on economic growth: a panel data evidence for developing countries. *Journal of Academic Studies*, 34. p. 1-13.
- Wiljeweera, A., Villano, R., Dollery, B. (2010). Economic Growth and FDI Inflows: A Stochastic Frontier Analysis. *The Journal of Developing Areas*. Vol. 43, Number 2. p. 143-158.
- Wolf Ch. (2001). Globalisation: less than meets the eye. *International Herald Tribune*, Aug.10.
- Wörz, J. (2003). Skill Intensity in Foreign Trade and Economic Growth. The Vienna Institute for International Economic Studies (WIIW). *WIIW Working Paper 25*.
- Zhang, K. (2001). Does FDI promote economic growth? Evidence from East Asia and Latin Amerika. *Contemporary Economic Policy* 19(2). p. 175-185.

EFFECT OF DIRECT FOREIGN INVESTMENTS TO ECONOMICAL GROWTH RATES IN CONVERGENCE ASPECT

Summary

Following a review of research, noted that globalization can be understood as an integrated and liberalized global trade and capital market development process and the new international institutional order of formation, which focuses on three pillars - international trade, migration and mobility of capital. In this study only examined the capital mobility aspect, etc. effects of foreign direct investment on economic growth, which to many economists is a key factor of economic development and economic growth.

In order to summarize the results of research, revealing the impact of foreign direct investment in economic growth in the convergence point, conceptual study examined the significance of the recent national

economy, the distinction between positive and negative aspects of disclosure of foreign direct investment in physical and human capitals and new technologies on economic growth.

The study found that, however, most empirical studies show a positive increase of foreign direct investment (FDI) on economic growth rates than the negative. Adverse effects may occur that make it possible for foreign companies to pick up and remove the economic rents from the local country's capital, which may lead to the country's economic growth rate slowdown. It may also lead to increasing the country's dependence on foreign government investors, when it's not always shared the benefits with the country, which accepted the investment and technological dependence on foreign investment in the entity providing it. It was found that the potential losses associated with uneven economic development (for one or more industries or regions gain an unfair influence), loss of control of resources and inefficient use of resources, the profit exit, lack of reinvestment, the country's strategic industries control shift of foreign capital. As the positive aspects of scientists identifies the fact that FDI is a contribution to the country's economic well-being of the construction of new factories, industrial implementation of new technologies, investing in social sectors, development of infrastructure. This is related to advanced technologies,

new management practices, takeovers, staff training, physical and human capital in coming. Inter alia, a positive effect on FDI in balance of payments, increasing the country's budget revenues.

Summary of foreign direct investment in physical and human capital and new technologies affect economic growth in research, found that investment in GDP as an integral part of a large and statistically significant effect and that the latter influences not only the output per person employed, and most long-term economic growth. Found that countries that are focused on long-term growth, principally by investing in these growth factors, etc. increased spending on research, education, quality upgrading, investment in information and communication technologies and biotechnology.

Excluded that to a specific recognition of the importance of FDI in developing economies where globalization process-driven investment world is becoming one of the country's economic integration into the global market indices. The latter is one of the key mechanisms of economic convergence.

KEYWORDS: foreign direct investment, economic growth, convergence.

Kristina Montvilaitė. Mokslinis laipsnis – socialinių mokslų doktorantė Vytauto Didžiojo universitete. Darbovietė – Šiaulių universiteto, Socialinių mokslų fakulteto, Ekonomikos katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: ekonominės konvergencijos aspektai ir Lietuvos ekonomika eurointegracijos kontekste. Adresas: Architektų g. 1, LT-78366 Šiauliai. El. paštas: kristinamontvilaite@yahoo.com

Alma Mačiulytė-Šniukienė. Mokslinis laipsnis – socialinių mokslų doktorantė Vilniaus Gedimino Technikos universitete. Darbovietė – Šiaulių universiteto, Socialinių mokslų fakulteto, Ekonomikos katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: darbo užmokestis ir jo diferenciacija, darbo produktyvumas, nacionalinis konkurencingumas. Adresas: Architektų g. 1, LT-78366 Šiauliai. El. paštas: alma.m@splius.lt